

Біляцька В.П.

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри філології та мовної комунікації

Братусь В.П.

здобувач вищої освіти
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

СУЧАСНІ АВТОРСЬКІ КОЛИСКОВІ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті досліджено сучасні українські авторські колискові пісні, у яких поєднано традиційні елементи народного жанру з актуальними соціальними викликами, повномасштабною війною, материнством. Аналізуються мотиви колискових пісень, образи сну, місяця, батьків-захисників, визначається культурне та психологічне значення колискових в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: колискова, авторська колискова, символіка сну, війна, материнство.

Biliatska V., Bratus V. Modern original lullabies: from tradition to war and satire. The article examines contemporary Ukrainian lullabies, which combine traditional elements of the folk genre with current social challenges, full-scale war, and motherhood. The motifs of lullabies, images of sleep, the moon, and protective parents are analyzed, and the cultural and psychological significance of lullabies in the context of contemporary challenges is determined.

Key words: lullaby, literary lullaby, contemporary Ukrainian song, sleep symbolism, war, motherhood.

Актуальність дослідження. Художня література, пісня чутливо реагує на сучасні виклики під час повномасштабного вторгнення росії в Україну. Відповідно змінюється і жанрово-стильова специфіка поезії, зокрема й авторської колискової. «Колискові – своєрідна трансляція досвіду багатьох поколінь, відображення особливостей вірувань наших предків, міфологічних і релігійних уявлень, це генетично один з найдавніших жанрів фольклору» [1, с. 44]. Функція й поетика сучасної

колискової кардинально змінені, вони стають не лише засобом заспокоєння дитини, а й носіями глибоких соціальних і психологічних меседжів, «функціонують як твори етнокультури для вияву української ідентичності та колективної захисної сугестії» [9, с. 1459]. Ці пісні відображають страхи, надії, спогади, єднають сім'ї та створюють культурний контекст, у якому дитяче сприйняття поєднано з реаліями суспільства.

Мета статті – розглянути сучасні авторські колискові, виявити ключові мотиви, образи, наголосити на їх оберегових функціях в період російсько-української війни.

Літературна колискова виникла внаслідок творчої трансформації давнього фольклорного жанру, у якому первісна функція – заспокоєння дитини й налаштування її на сон – стала основою для розкриття глибшої художньо-естетичної експресії. На відміну від народних колискових, що своїм корінням сягають дописемного періоду і несуть у собі колективний духовний досвід, індивідуальна авторська колискова відображає особисті життєві переживання письменника, які трансформуються у вірші й пісні з новим сенсовим навантаженням. Учені В. Погребенник, Н. Чамата досліджували літературні колискові як особливий вид авторської лірики, що поєднує елементи народної традиції з індивідуальним художнім баченням. При цьому вони наголошували на збереженні типових структурно-стилістичних рис колискової – таких як повтори, мелодійність, звернення до дитини – водночас із введенням нових тем і образів, що відображають змінені соціальні та психологічні умови.

Значним внеском у вивченні поезики колискових, написаних під час російсько-української війни, є роботи В. Біляцької, А. Димовської, О. Поліщук, О. Харчишин, які досліджували трансформації і функціонування літературних текстів в сучасних умовах. Дослідники також наголошували на особливостях українських колискових пісень, підкреслювали тісний зв'язок колискової з культурологічними, педагогічними й музикознавчими аспектами народу. Науковці вказували на те, що колискові не лише функціонують як засоби заспокоєння, а й містять у собі глибоку філософію та моральні ідеали, які передаються через покоління, формуючи у дитини раннє уявлення про світ і місце людини в ньому. О. Харчишин зазначила, що «колискові пісні допомагають формувати особистість дитини, зокрема сприяють прищепленню любові до рідної мови, до родини та України», а

літературна колискова бере цю традицію й наповнює її особистим життєвим баченням, розширюючи семантику жанру за межі простого ритуалу заколисування [9, с. 1462].

Таким чином, феномен літературної колискової – це результат поетичного осмислення і художньої трансформації народної колискової традиції, що бере початок у глибокому фольклорному ґрунті. Водночас колискова є унікальним відображенням соціальних, історичних і особистих реалій, що формують дух часу і творчий світ самого автора.

Трансформація жанру відкриває широкі можливості для інтерпретації колискової не лише як дитячої пісні, а як і складного культурного тексту, у якому поєднуються магія народної спадщини і глибока індивідуальність сучасної поезії.

У сучасній українській культурі авторська колискова є жанром, який поєднує традиційну форму звернення до дитини з новітніми соціально-політичними викликами. Повторення пестливих форм, звернення в другій особі і образи ночі, місяця та дрімоти зберігають ліричний тон, проте тематичний зміст цих творів зазнав значних трансформацій. Сучасні українські виконавці і автори текстів нерідко звертаються до колискових, використовуючи мотиви, символи, образи та структурні елементи традиційних версій.

«Колискова» гурту Воплі Відоплясова (1988 р., слова О. Скрипки) іронічно використовує архетипи міфологічних персонажів – Ціпу, Могили, Волохатого Дідька – і російську літературну класику на кшталт Пушкіна та Державіна, щоб іронізувати над культурною імперією супротивника. Місяць у пісні є не тільки символом охоронця сну, а й засобом політичної сатири: «Висить місяць, він киває рогами», ніби спостерігає за карнавальною метушнею нічних кошмарів і літературних «аристократів». Грізний, але абсурдний гротеск образів підкреслює контраст між звичним заспокійливим мотивом колискової та гострим культурним коментарем: *«Пан! Могила! Тріщить – гілля ламає, / У зачіску встромляє. Ходить, дурник, – навкруги гуркіт»* [3]. Автор насмішковано погрожує тим, хто ще не лягав спати і *«на ніч чай п'є»* поголінням, а також показує важливу роль матері, створюючи контраст: *«Та як гикне/ Злякався. / Вагітної жінки злякався! / Ну, хіба розум є? Є? Є!?»* – тим самим і створе новаторське бачення, і зберігає традицію [3].

У піснях же Марини Круть (вірші Герди Соняш), DOROFEEVA (вірші Н. Дорофєєвої, І. Клименко та М. Кацуріна) та Vivienne Mort

(Даніела Заюшкіна) тема війни є символом зовнішньої загрози, яка не бере паузи навіть у дитячому світі. У «Колисковій» Марини Круть звучить заклик не боятися «звірів», тобто ворогів, що ведуть «лютий бій», бо «*тато береже степи*» й лютих звірів прожене, а спокійно спати: «*А ти спи, спи, спи / Я малюю тобі сни, сни, сни*» [7].

Образ гармати (у DOROFEEVA) і польоту «в космос» (у Vivienne Mort) є поетичною метафорою жертвовного захисту – батько продовжує боронити малюка навіть віддалено. Водночас зберігається атмосфера турботи: «*Я малюю тобі сни*» підкреслює, що мати створює безпечний світ сновидінь, захищаючи дитину від звуків вибухів і вогню – спокійний сон це творіння матері, що, як і в фольклорних зразках, береже мрії і сни дитини.

Їхні тексти містять прямі або завуальовані апелювання до війни, страхів і надій. Вони передають дитині захист через образи оборони («*Татко береже степи*», «*Поки за вікном палало*», «*Татко полетів у космос*»), намагаючись одночасно створити атмосферу безпеки, сильної материнської і батьківської турботи навіть у драматичних обставинах.

Як і у фольклорних текстах, у сучасних колискових теж зберігаються традиційні уявлення, образи і символи: використовуючи образ дрімоти, що ніжно гладить животик дитини, у тексті «Колискової», Vivienne Mort дотримується звичного мотиву присипляння дитини («*Лиха не існує доти, / Доки ти в її обіймах...*»), але контекст війни додає їм драматичної глибини. Збереження формул «*спи, спи, спи*», «*люлі-люлі*» дозволяє авторам звернутися до універсальних архетипів колискової, одночасно наповнивши їх актуальними сенсами боротьби та захисту. У кожному з цих творів присутній контраст між звуками гармат і м'якими пестощами колискової. Авторські твори Круть, Дорофєєвої та Vivienne Mort зберігають традиційний діалог із малюком, закладаючи в дитячу уяву образи захисту й надії, навіть коли обставини сповнені небезпеки.

Є й інші варіанти сучасних літературних колискових. FIINKA (Ірина Вихованець) у своїй колисковій демонструє інший напрям: сатиру на буденне материнство. У ній не йдеться про війну чи культуру, а про реалії домашнього побуту й моральні дилеми виховання. Гротескний образ втомленої матері, яка жартує про «пасок» та «синці», крізь гумор показує емоційні виклики сучасного материнства. Замість епічних захисників на першому плані виходить внутрішня боротьба за спокій малюка та власне психологічне відновлення.

Систематизувати згадані в колискових образи та мотиви, їх функції і символи можна у вигляді таблиці.

Мотив/Образ	Функція і символізм
Ніч, місяць, темрява	Символ безпеки, таємниці, також страху і невідомості
Вогонь, гармати, війна	Зовнішня загроза, руйнування, обставини, які треба перебороти
Мати і батько	Образи захисту, любові, турботи
Міфологічні персонажі (Ціпа, Могила)	Втілення страхів та гротеску, сатиричні елементи
Домашній побут, буденність	Психологічна реальність, звичаї, повсякденність
Сни, колискова атмосфера, дрімота	Спокій, захист, перехід у безпечний світ

Висновки. Отже, символізм образів і мотивів у сучасних авторських колискових традиційно подібний до народного жанру, але тематично вони відмінні: мотиви війни, страху, небезпеки, материнства, сатири. Поєднання архетипічних образів місяця, сну та материнської турботи з новітніми соціальними реаліями створює багатошаровий художній простір, де колискова є не лише заспокійливою піснею, а й документом часу.

Література

1. Біляцька В.П. Колискова як різновид воєнної лірики: етновизначальні маркери. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36(75), № 1, Ч. 2. С. 44–48.
2. Димовська А. Жіноча стратегія опору країні-агресору в піснях Стасік «Колискова для ворога» та Angy Kreyda «Буде тобі, враже». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 56. Т.1. С. 139–145.
3. Колискова. Воплі Відоплясова. *Текст пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/220096.html>.
4. Колискова. FIÏNKA. *Текст пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/7531666.html>.

5. Колискова 2022. DOROFEEVA. *Текст пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/1531909.html>.
6. Колискова. Vivienne Mort. *Текст пісні*. URL: <https://pisni.ua/vivienne-mort-kolyskova>.
7. Колискова. Марина Круть. *Текст пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/2465318.html>.
8. Поліщук О.Б. Замовляння в українському мистецтві часів геноцидної війни Росії проти України. *Мова. Література. Фольклор*. 2022. № 1. С. 101–108.
9. Харчишин О. Колискові пісні в умовах російсько-української війни (з 2014 р.): особливості функціонування. *Народознавчі зошити*. 2023. № 6(174). С 1459–1468.

Біляцька В.П.

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри філології та мовної комунікації

Бусс М.К.

здобувач вищої освіти
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

ЖАНРОВО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ВОЄННОЇ ПРОЗИ (НА МАТЕРІАЛІ АНТОЛОГІЇ «ВОЄННИЙ СТАН»)

Анотація. У статті на прикладі текстів антології «Воєнний стан» досліджено особливості відображення воєнного досвіду в українській літературі доби повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року. Наголошено, що війна суттєво вплинула на тематичні, стилістичні та жанрові орієнтири сучасної прози, спричинивши появу коротких, документально насичених творів, які поєднують художні й документальні елементи. Особливу увагу відведено жанровій різноманітності збірки, що включає есеї, щоденники, нариси, репортажі та інші форми, які формують метажанрову структуру творів і забезпечують багатовимірне відображення реалій війни.

Ключові слова: воєнна проза, антологія «Воєнний стан», жанрова поліфонія, документально-художня проза, колективна пам'ять.